

УДК 271.4-726.2(477)А.Сапеляк:39:378(477)](093.3)

Оксана САПЕЛЯК

ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ ВЛАДИКИ АНДРІЯ САПЕЛЯКА З ІНСТИТУТОМ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ

Подається аналіз співпраці єпископа Андрія Сапеляка з Інститутом народознавства НАН України. Висвітлюються напрямки цієї співпраці та значення її в процесі вивчення української культури.

Ключові слова: Українська Церква, візантійсько-український обряд, II Ватиканський Собор, мемуаристика, церковні діячі.

© О. САПЕЛЯК, 2018

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (139), 2018

Єпископ Андрій Сапеляк народився 19 грудня 1919 року в селі Ришкова Воля, в присілку Ходані недалеко (15 км) від м. Ярослав над Сяном (нині Польська республіка). Андрій був першою дитиною в селянській родині Михайла та Агафії. Батьки намагалися дати своєму найстаршому синові вищу освіту. Мати мріяла бачити його священиком. Андрія віддають спочатку до української народної школи в Ярославі. Після закінчення її він продовжив навчання в українській Перемишльській гімназії. Одному з викладачів гімназії, о. Петрові Голинському, єпископ Йосафат Коциловський доручив підбирати кандидатів до Салезіянського Згромадження, створенням української гілки якого заопікувався Папа Пій XI. Гімназист Андрій Сапеляк зацікавився Салезіянами, місіонерами і вихователями молоді. 1937 року він разом з п'ятьма юнаками виїжджає на навчання до Італії. 29 червня 1949 року відбулося свячення Андрія Сапеляка в українсько-візантійському обряді (святитель — архієпископ Іван Бучко).

1952 року архієпископ Іван Бучко організовує для дітей-біженців з України у м. Люрі поблизу Орлеану (Франція) Українську Малу семінарію під керівництвом оо. Салезіян. Отець Андрій Сапеляк взяв активну участь у її створенні. Згодом семінарію було перенесено до Італії і першим ректором її призначено о. Андрія. 1956 року виникла перша Салезіянська українська монаша спільнота як зародок

Запрестольна ікона Богородиці роботи Бориса Крюкова. Собор Покрову Святої Богородиці, Буенос-Айрес

Єпископ Андрій Сапеляк

майбутньої провінції. Першим настоятелем її став о. Сапеляк.

14 серпня 1961 року о. Андрія Сапеляка номіновано на єпископа для українців у Аргентині з титулом Апостольського візитатора. 14 жовтня цього ж року, в день Покрову Пресвятої Богородиці, відбулася єпископська хіротонія в Римі в базиліці святого Петра над гробом апостола. Святителем був архієпископ Іван Бучко. На початку грудня молодий єпископ вилетів до Аргентини, віддаючи себе і своє велике стадо під покров Приснодіви Марії. На його гербі написано: «Моя надія — Покров Марії». Перші місяці єпископа Сапеляка в цій південноамериканській країні — це поїздки по її великій території в ті місця, де оселилися вихідці з України. Впродовж 36 років невтомної праці владика кожного року відвідував усі українські поселення в Аргентині.

До приїзду єпископа Андрія в Аргентині було 32 храми греко-католицького обряду (в т. ч. каплиці) та недобудована катедра в столиці. Від 1962 до 1968 року завершено спорудження собору в Буенос Айресі, збудовано ще 35 церков і каплиць, відкрито 10 католицьких колегій, 11 законних домів. За 10 років місійної праці єпископа було створено укра-

їнську єпархію, яку 24 квітня 1978 року затверджено Папською буллою.

Від 1962 до 1965 року він — учасник і отець історичного II Ватиканського Собору, член комісії для Східних Церков. Унікально, що Українська Церква, яка тоді існувала тільки у вільному світі, тобто розкидана по різних країнах, могла не тільки взяти участь у Соборі, але й представити своїх кандидатів для праці в соборових комісіях на рівні зі всіма іншими Церквами державних народів. Треба наголосити, що за час підготовки до Собору українські владика досягли того, щоб Державний секретаріат Ватикану прийняв як офіційну назву «Українська Церква, візантійсько-український обряд» замість попередньої назви «Руська Церква» або «Греко-Католицька Церква». То було необхідністю, оскільки на міжнародному рівні в «греко-католиках» українців не впізнавали, сприймалося як греки, що перейшли на латинський обряд. Цей акт відіграв велике значення, адже на Соборі та в ЗМІ постійно вживалося «український». Наприклад, коли оголошували промовця, наголошувалося: митрополит Філадельфійський, українець. Те саме стосувалося Богослужень на Соборі у «візантійсько-українському обряді».

У червні 1960 року було встановлено одинадцять підготовчих комісій. До них входили богослови, правники, фахівці з різних галузей суспільного життя із всього світу. Із п'ятнадцяти українських владик п'ять стали членами комісій. До Богословської комісії запрошено митрополита з Канади Максима Германюка та Апостольського екзарха з Німеччини кир Платона Корниляка. Членом комісії Апостольства мирян став єпископ Гавриїл Букатко. Українські владика зайняли вагомe місце у підготовчій комісії для Східних церков, до якої запрошено архієпископа Івана Бучка та митрополита Філадельфійського Константина Богачевського. Секретарем цієї комісії призначено проректора Української Папської Колегії в Римі ім. св. Йосафата Атаназія Великого (ЧСВВ). Радником в комісії був о. Мелетій Войнар (ЧСВВ), професор Католицького університету у Вашингтоні.

Напередодні Собору українські владика спільно сфотографувалися на тлі портрета Митрополита-Ісповідника Йосифа Сліпого з метою привернути увагу світу на той факт, що Первоієрарх Української Церкви відсутній на Соборі, карається за віру в си-

бірських тюрмах. Подія великої ваги — відкриття II Ватиканського Собору за участі 2500 єпископів світу, — зрозуміло, широко висвітлювалася в ЗМІ. Тому заява українських єпископів про свого Митрополита з такою світлиною облетіла всю земну кулю. «Мовчазна Церква» і «Великий відсутній» — під цією назвою друкувалися статті в газетах, подавалася інформація на радіо та в телепередачах. Від України не було і не могло бути жодного акредитованого журналіста. Інформування вірних Української Церкви про хід Собору було доручено єпископові Андрієві Сапеляку. Під час першої сесії вся інформаційна праця була спрямована на іншомовну пресу, важливі вісті про участь Української Церкви в роботі Собору подавалися головними світовими мовами. Про події на Соборі повідомляв українською мовою по радіо для України та українців у країнах Європи, Америки, Австралії о. Василь Сапеляк, салезіянин і рідний молодший брат єпископа Андрія Сапеляка. На початку роботи другої сесії Собору 1963 р. владіці Андрієві доручають створити Українське пресове бюро, започатковуються систематичні повідомлення періодичним виданням «Вісті з Риму». Від вересня 1963-го до грудня 1965 року вишло 67 бюлетенів українського Пресового бюро.

Робота на Соборі розпочиналася обранням соборових комісій, які повинні враховувати побажання отців — учасників Собору та підготувати проекти соборових декретів. Тобто ці вибори були одним із надзвичайно важливих питань. Кожна Єпископська конференція (кожної країни окремо) мала представити своїх компетентних кандидатів до списку комісій. Голосування отців Собору вражаюче. До соборової комісії для Східних церков було обрано чотирьох українців: митрополита Амбросія Сенишина, архієпископа Івана Бучка, архієпископа Гавриїла Букатка та єпископа Андрія Сапеляка. Згодом кир Андрій підсумує, що в такий спосіб вперше підкреслено «присутність **Української Церкви**». Окрім того це було свідченням, що єпископи світу «поклали великі надії» саме на українців «як на компетентних у справах Східних церков» [2, с. 47—48]. Коли світ домігся звільнення із заслання Митрополита Йосифа Сліпого, і він прибув на Собор, Папа Павло VI іменував його ще одним членом цієї комісії. Таким чином із 25 всіх членів соборової комісії для Східних церков п'ять — українці.

Соборова комісія для Східних церков головно опрацювала матеріали та документи стосовно Декрету «Про єкуменізм». Частина документу, що стосувалася православного Сходу, висвітлював на Соборі українець митрополит Максим Германюк, а представляв до остаточної апробації — владика Гавриїл Букатко. Отже, українські єпископи зайняли значне місце в унійних зусиллях Вселенської Церкви.

Серед них молодий нововисвячений єпископ Андрій Сапеляк, який не тільки став членом названої комісії, але й взяв слово на Соборі стосовно всесвітнього календаря. Особливо вагомим був його виступ у дискусії «Про єдність Церкви». Він наполегливо відстоював навіть певною мірою всупереч поглядам Унійного секретаріату думку про те, що в обговоренні справи з'єднання християн не можна підходити однаково до православних та протестантів, оскільки православні стоять значно ближче до Католицької Церкви, ніж протестанти.

На другій сесії Собору кир Андрій запам'ятався Отцям Собору в дискусії «святість у Церкві». Він заявив, що розділ «Про святість у Церкві» неповний, оскільки в ньому йдеться про святість у нормальних обставинах життя християн. Але не згадується про ті мільйони християн, яких жорстоко переслідують. Він наголосив, що визнання Христа та Його Церкви серед переслідувань вимагає героїчної любові до Бога і героїчної святості. Український Отець Собору додав: «Вселенський Собор повинен урочисто проголосити, що всі ті, хто терпить за Христа усілякі переслідування, далеко випереджують у святості всіх інших християн, бо вони найближче слідуєть за Христом своїми терпіннями» [2, с. 104—105]. Крім того наголосив, що життя таких християн — це апостольство, бо своїм прикладом вони проповідують усім, як маємо любити Христа. Він запропонував, щоб у розділі «Покликання до святості у Христовій Церкві» поряд із звичайними дорогами до святості говорилося про надзвичайне покликання, тобто про ісповідників віри та про мучеників. Всі учасники Собору прийняли слова владика як слушні. Богословська комісія повністю прийняла зауваги українського єпископа. Ця пропозиція була цінним внеском у навчання всієї Христової Церкви.

Згодом в Римі був започаткований канонізаційний процес Ісповідника віри Митрополита Андрея Шептицького.

Папа Іван Павло II під час Архієрейської служби Божої в українському кафедральному соборі Аргентини, Буенос-Айрес, 1987 р.

Єпископ Андрій Сапеляк у Верхньодніпровську, 2008 р.

Значний відгомін у пресі мав також виступ владика Сапеляка щодо релігійної свободи. Загалом єпископ Андрій Сапеляк п'ять разів виступав на Соборі як фахівець канонічного права, вносив свої пропозиції, які були прийняті до уваги під час опрацювання соборових документів. Єпископ Сапеляк на Соборі здобув загальне визнання і високий авторитет у церковних колах світу. Для української історичної науки Отець II Ватиканського Собору кир Андрій написав унікальну працю «Українська Церква на II Ватиканському Соборі», яка вийшла

1967 року в Римі, згодом (1995) перевидана у Львові.

У 70-х роках минулого століття в СРСР у багатьох виданнях атеїстичної літератури єпископ Сапеляк згадувався як одна з найнебезпечніших постатей для советської ідеології.

1968 року владика Андрія номінували екзархом-ординарієм, а через десять років — єпархом на всю Аргентину.

Єпарх Сапеляк зумів домогтися, щоб під час візиту до Аргентини Папа Іван Павло II прибув також до української катедри Святої Покрови в Буенос-Айресі, що привернуло увагу світової спільноти до проблем України та української діаспори.

На початку відновлення незалежності України Аргентина одна з перших визнала Українську державу і широко відкрила двері для її громадян. Новій українській діаспорі прийшов на допомогу владика Андрій. Сам же він планує повернутися в Україну, щоб виконувати місію, яку обрав в далекому 1937 році: виховувати українську молодь на християн і добрих громадян згідно з наукою святого Івана Боска. Для започаткування салезіянської праці посилає до Львова найближчих йому людей: рідного брата о. Василя Сапеляка і свого багатолітнього секретаря о. Василя Короля.

1998 року владика Андрій долучився до справи творення українського Салезіянського Згромадження у Львові. Однак він бачив необхідність поширювати ідеї св. Івана Боска на східні терени України. Тому 2002 року у 83-річному віці він розпочинає місійну працю у м. Верхньодніправськ Дніпровської (тоді: Дніпропетровської) області. Заснував тут парафію св. Покрови. Важко знайти в історії Церкви аналоги, щоб єпископ у поважному віці розпочинав місійну працю фактично на порожньому місці.

Послідовність у жертвності заради Української Церкви, України — те, чим керувався єпископ Андрій Сапеляк у діях, вчинках, рішеннях. А також у своїх творах. Владика Андрій відомий як автор багатьох праць: «Українська Церква на II Ватиканському Соборі» (1967), «Отець Степан Ваврович. Місіонар-ісповідник» (1970), «Отець Іван Сенишин. Український місіонер — піонер в Аргентині» (1997).

Від 1999 року кир Андрій щільно співпрацює з Інститутом народознавства НАН України. Вивча-

ючи політичне, громадське, побутове життя українців на західних і східних теренах України, він доходить висновку, що велика проблема народу в незначній власній історії, яку фактично не вивчали. Те, що подавалося в радянських школах та вишах, не відповідало реаліям, оскільки навіть мізерні відомості з історичної спадщини українського народу були піддані фальшуванню. Особливу увагу єпископ приділяв науковій інтерпретації радянською історіографією неправомірного відокремлення вивчення історії України й історії Церкви. Тому виник задум написати працю, що навітлювала б неподільність у розвитку української самобутності, живучості ідеї української державності в роки поневолення московитами, поляками... з життям і діяльністю Церкви, її ієрархами.

Другим важливим питанням, яке радянська наука фактично ігнорувала, — замовчування тісного зв'язку України в процесі історичного розвитку з європейськими країнами, зокрема Ватиканом. Таким чином на новому рівні продовжувалась стара політика російської царської імперіалістичної історіографії. Ще свого часу Михайло Грушевський гостро критикував російських істориків за їх замкненість на собі, поза вивченням світової картини минулого [1, с. 300—301]. Як наслідок цього — неправомірне прив'язання історії України виключно до Московської держави та Московського православ'я. Праця Владика Сапеляка «Київська Церква на Слов'янському Сході» [3] освітлює історичну миттєвину українців у новому ключі. Насамперед це своєрідне прочитання історії України та її Церкви у контексті розвитку всієї Християнської Церкви від Володимира Великого до сьогодні, це подача на підставі документальних матеріалів правдивої картини екуменічного, унійного процесу в Київській Церкві, це, врешті, пошук українського народу свого місця в світовому церковно-християнському та цивілізаційному світі. Автор, не обтяжений радянськими кліше, переконливо довів, що навіть за умов колоніальної залежності Україна не втрачала своєї державності. Здавалося б, такі висновки не мають під собою реальних основ. Однак на базі дійсних історичних фактів єпископ доходить логічного підсумку: ідея державності та соборності не зникла ніколи. Тобто українці протягом століть поневірянь не позбулися національної ідентичності, **усвідомлювали себе нацією**, що якраз і є першоосновою існуван-

Кардинал Любомир Гузар, єпископ Андрій Сапеляк, директор Інституту народознавства НАН України Степан Павлюк, к. і. н. Оксана Сапеляк на презентації книги єпископа Сапеляка «Київська Церква на слов'янському Сході». Інститут народознавства НАН України, 2001 р.

ня держави. Як наслідок, Україна ніколи не припиняла боротьби за свою незалежність та соборність. Тому й проголошення незалежності наприкінці ХХ століття — не народження молодого держави, а відновлення її самостійності.

Наступна праця кира Андрія «Україна крізь віки: релігійно-церковний аспект» [9], видана Інститутом народознавства НАН України, — не тільки продовження попередньої книги, а детальніше вивчення незалежності Української Церкви від Московського патріархату, консолідації православ'я на автокефальних засадах, духовного звільнення від зросійщення в церковному житті українців.

З огляду того, що мемуарна література є одним з важливих джерел для вивчення не лише певних подій, а головню людських взаємин, міжособистісних, громадських, міжетнічних, міжнародних, — вагомою сторінкою творчості єпископа є його твори-спогади, видані ІН НАН України: «Спогади владика-місіонера» [7] та «Три ювілеї України з Іваном Павлом II» [8]. Особисте життя владика, його думки, міркування, спостереження, переживання з приводу тих чи інших подій і явищ «вписуються» в загальнонаціональні проблеми українського народу, його історію, культуру. Це спогади людини, для якої почуття християнські тісно пов'язані з національними. Зрештою, все життя владика Андрія Сапеляка невід'ємне від загальнонаціональних проблем українського народу, його долі, його Церкви, що відповідає визначенню патріотизму, яке свого часу дав

Папа Іван Павло II і єпископ Андрій Сапеляк, Рим, Ватикан

Митрополит Андрей Шептицький, сказавши знамениті слова, що мають неперехідну цінність: «Патріот, який не є християнином, єсть злим патріотом...» [10, с. 407].

Епіграфом до книги «Спогади владика-місіонера» єпископ Сапеляк виніс кредо: «Коли я сам — я ніщо: коли дію з Христом — усе зможу. Крок за кроком під покровом Марії», яким керувався автор все своє многотрудне життя. Інститут народознавства НАН України підготував цю книгу до видання з огляду на те, що вона має стати орієнтиром для формування сучасної української еліти.

У названому творі автор коротко торкнувся значення для українців (національного й церковного) діяльності Папи Івана Павла II. Розвинув цю тему в наступній праці «Три ювілеї України з Іваном-Павлом II», завданням якої, власне, стало узагальнення ролі Римського Архієрея: 1) у глибокому ознайомленні світового співтовариства з Українською державою, її народом «у величі її минулого та можливості у сучасному»; 2) «повернення того скарбу, яким є церковна єдність українського народу», адже тільки усвідомлення своєї неподільності, монолітності та унікальності — запорука розвитку й процвітання нації; 3) сприяння об'єднавчому процесу всередині Української Церкви, єднанню її з Вселен-

ською, виявлення її світові — Церкви мучеників за єдність. До цих питань необхідно повертатися знову й знову, оскільки роки замовчування та фальшування дали свої негативні результати, живучі дотепер. Заторкуються в праці й непрості відносини між Польською та Українською Церквами. Автор переконує на фактологічному матеріалі, наскільки позиція Польської Церкви не збігалася з позицією Римських Архієреїв, що особливо проявлялося на прикладі діяльності Папи Івана Павла II, поляка за походженням.

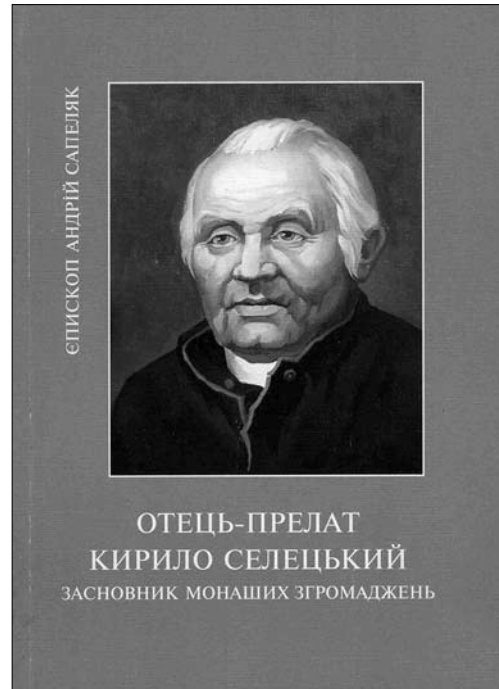
Аналізуючи участь Івана-Павла II у святкуванні українських ювілеїв 1000-ліття Хрищення Руси-України, 400-річчя Берестейського з'єднання та 10-ту річницю відновлення Незалежності України, єпископ Андрій доводить, що ці ювілеї — доказ промовистих реалій: незважаючи на багатолітні намагання відірвати Україну від Європи, від Вселенської Церкви, українці зберегли цю єдність. Владика Андрій слушно підсумовує: «Три ювілеї України — це не тільки пізнання України світом, але, що, очевидно, найважливіше, — пізнання України себе самої» [8, с. 116].

Підтримала Вчена рада Інституту народознавства НАН України та директор академік НАН України Степан Павлюк видання творів єпископа Андрія Сапеляка, присвячені вивченню діяльності мало відомих в Україні церковних діячів. Владика хвилювали насамперед питання: яким повинен бути священик, зокрема світський? Чи є в українській новітній історії така постать, яка могла б послужити зразком для сучасного покоління? У творі «Отець-прелат Кирило Селецький. Засновник монаших згромаджень» [5], він відкриває на основі архівних матеріалів, епістолярної спадщини, мало відомих в Україні друкованих джерел небуденного, духовно могутнього сільського пароха. Описуючи життя і діяльність отця Кирила Селецького (1835—1908), кир Андрій дає відповідь на запитання, що може зробити священик для народу, якими мають бути методи його праці. Досконале знання мов (французької та латинської) дало можливість простому пароху поїхати в країни Європи, ознайомитися там з працею священиків. Знання, почерпнуті в країнах Заходу, він уміло використовував у своїй парафії в селах Жужелі та Цеблові (Рава-Руський повіт на Львівщині). Священик розвинув колосальну роботу. Не пропустивши жодного Бого-

служіння, парох знайшов час закладати позичкові каси, громадські шпихліри (комори, аби люди не купували неякісного зерна), а також споживчі кооперативи, читальні, де безупинно велася освітня робота. У відкритому листі цісарському намісникові в Галичині він відважно вимагав дотримуватися закону про вживання в школах та установах української мови. Автор книги порушив одне з важливих злободенних питань сучасності щодо активної участі клиру в громадському житті. Треба сказати, що Львівський Синод під проводом Митрополита Андрея Шептицького в 1940—1944 рр. розпочав справу канонізації о. Кирила. Згодом 1963 року під час II Ватиканського Собору архієпископ Йосиф Сліпий вніс до Папи Івана XXIII і до конгрегації Східних церков прохання розпочати беатифікаційний процес кількох святців, серед них — о. Селецького.

В умовах, коли десятиліттями советська ідеологічна машина без упину працювала з метою виховання байдужості до своєї історії, безпам'ятства, вирости цілі покоління, які не знають або знають надто мало про своїх духовних велетнів. Праця в напрямі актуалізації національної спадщини вкрай необхідна. Наступна робота «Світло святості. Отець Степан Чміля» [6] продовжує тему діяльності українських священиків, фактично невідомих в Україні. Про о. Степана Чміля українці не знають не стільки тому, що працював він поза межами України, скільки внаслідок комуністично-атеїстичної політики. За роки «войовничого атеїзму» Українська Церква та священство — тематика не для наукового опрацювання. Комуністичні ідеологи займалися цими питаннями виключно для «розвінчування», усілякого приниження, висміювання священиків, зображення їх «ворогами народу». В такому ж ключі розглядалися всі українські оборонці національної та духовної свободи, як минулого, так і сучасного. Єпископ Сапеляк повертає до пізнання і визнання своїх героїв. Маю на увазі героїзм у найширшому розумінні цього слова, в основі якого лежить поняття **ЖЕРТОВНІСТЬ**.

Виразно прочитуються головні думки, якими просякнуті ці розвідки: стрижнем діяльності священика має бути **служіння Богові й народу**, не зважаючи на труднощі, перепони, оцінки окремих людей чи певного кола осіб. Для духовного розвитку народу необхідно знати людей такого служіння. Адже

кожне жертвне життя — це золоті сторінки нашого національного буття. Автор «вписує» владика Степана Чміля, родом із давнього міста Судова Вишня на Львівщині, в історичну канву. Це цілком логічно та вмотивовано, бо кожна особа вплетена в сучасність у горизонтальному вимірі, а водночас в минуле та майбутнє — у вертикальному. Тобто історичне минуле — особиста справа кожної людини. Коли йдеться про непересічну особистість, то цей зв'язок особливо відчутний, органічно міцний. Особа і Батьківщина, особа і світова спільнота — це новий погляд через призму діяльності українських священиків, нове насвітлення, що його привніс у своїх творах єпископ Сапеляк.

Остання книга владика Андрія «Митрополит Андрей Шептицький. Дар Бога Україні» [4] не тільки продовжує названу вище тематику, але детальніше торкається питання святості особи, інтенсивного процесу її самовдосконалення і духовного росту, здійснення своїм життям Євангелія. Якщо до головних характеристик культури належить базова категорія вартості, то в християнському світі визначальними є моральні цінності. Вони й творять культуру. Власне, автор доводить, що Митрополит Андрей Шептицький як святий однозначно не лише впливав на культуру українців, а формував її. **Формував національне та духовне мислення**, поведінку народу в усіх сферах буття.

Співпраця єпископа Андрія Сапеляка з Інститутом народознавства НАН України, яка тривала від 1999 до 2017 р., була, по-перше, плідною. За цей час вийшло друком сім його книг. По-друге, праці владики в інституції — свіжа тематика, якою заборонялося займатися в советський період. Згодом, в час незалежності держави, бракувало фахівців у даній галузі знань. Важливий факт внеску в наукову думку нового погляду на минуле України, її сучасне та майбутнє, яке розглядається в контексті процесів, що відбувалися й відбуваються у світі.

1. Грушевський М. Початки громадянства (генетична соціологія) / Михайло Грушевський. — Відень : Український Соціологічний інститут, 1921. — 328 с.
2. Сапеляк А., владика. Українська Церква на II Ватиканському Соборі / Сапеляк Андрій, владика. — Львів, 1995. — 216 с.
3. Сапеляк А. Київська Церква на Слов'янському Сході. Канонічно-єкуменічний аспект / Андрій Сапеляк. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999. — 231 с.
4. Сапеляк А. Митрополит Андрей Шептицький. Дар Бога Україні / Андрій Сапеляк. — Львів, 2016. — 96 с.
5. Сапеляк А. Отець-прелат Кирило Селецький. Засновник монаших згромаджень / Андрій Сапеляк. — Львів, 2014. — 116 с.
6. Сапеляк А. Світло святості. Отець Степан Чміль / Андрій Сапеляк. — Львів, 2014. — 96 с.
7. Сапеляк А. Спогади владики-місіонера / Андрій Сапеляк. — Львів, 2011. — 200 с.

8. Сапеляк А. Три ювілеї України з Папою Іваном Павлом II / Андрій Сапеляк. — Львів, 2013. — 120 с.
9. Сапеляк А. Україна крізь віки. Релігійно-церковний аспект / Андрій Сапеляк. — Львів, 2006. — 262 с.
10. Церква і суспільне питання. Митрополит Андрей Шептицький. Документи і матеріали 1899—1944. — Львів, 1998. — Т. II. — Кн. I. — 570 с.

Oksana Sapeliak

CREATIVE COOPERATION
OF THE BISHOP ANDRII SAPELIK
WITH THE INSTITUTE OF ETHNOLOGY
OF THE NAS OF UKRAINE

The analysis of cooperation between Bishop Andrew Sapelyak and the Institute of Ethnology is made. Directions of this cooperation and its importance in the process of study of Ukrainian culture are highlighted.

Keywords: Ukrainian Church, Byzantine-Ukrainian ritual, II Vatican Council, memoir, church figures.

Oksana Sapelyak

ТВОРЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
ВЛАДЫКИ АНДРЕЯ САПЕЛЯК
С ИНСТИТУТОМ НАРОДОВЕДЕНИЯ
НАН УКРАИНЫ

Анализируется сотрудничество епископа Андрия Сапеляка с Институтом народоведения НАН Украины. Рассматриваются направления этого сотрудничества, его значение в процессе изучения украинской культуры.

Ключевые слова: Украинская Церковь, византийско-украинский обряд, II Ватиканский Собор, мемуаристика, церковные деятели.